

СЪВЕТЪТ НА ЕВРОПА В ЕВРОПЕЙСКАТА ИНСТИТУЦИОНАЛНА АРХИТЕКТУРА*

Светослав Пиронев

Организация за европейско икономическо сътрудничество (ОЕИС), Европейска асоциация за свободна търговия (ЕФТА), Централно-европейска асоциация за свободна търговия (ЦЕФТА), Организация за сигурност и сътрудничество в Европа (ОССЕ), Европейски съюз (ЕС), Западно-европейски съюз (ЗЕС) – това са само малка част от организациите с “европейски” наименования. Неведнъж популярни журналисти или опитни политици са се оказвали в куриозната ситуация да разберат едва след завръщането си от поредната официална визита в чужбина, че разликата между тези организации е наистина съществена, като нерядко те са диаметрално противоположни или поне дълбоко различни в своите функции, идеи, цели, структура, организация и пр.

Суматохата става пълна, когато с невъоръжено око или след повърхностен преглед на печата се прави опит да се прокара разграничителна линия между Съвет на Европа, Европейски съвет или Съвет на Европейския съюз. И докато за един обикновен гражданин на Рио де Жанейро или жител на Кот’д’воар може би не е от толкова съдбоносно значение да познава процесите в международните отношения в Европа през последните шест десетилетия и Съвет на Европа, Европейски съюз и Съвет на Европейския съюз биха прозвучали по-скоро като скоропоговорка, то за един държавник, политик, дипломат, юрист (та дори и за всеки европеец) това е абсолютно недопустимо.

На пръв поглед пъстрата мозайка от международни организации е хаотична и нелогична конфигурация, но познаването на тази дълго, бавно и мъчително изградена композиция дава възможност тя да се разгледа като многолика институционална архитектура на Стария континент, предоставяща широк спектър от механизми за гарантирането на сигурността и мира, повишаването на жизненото равнище на европейците, разрешаването на големите европейски проблеми като тези с малцинствата, ксенофобията, нетърпимостта, организираната престъпност, опазването на околната среда и т. н.

---

* Текстът е спечелил награда от организирания от Дипломатическия институт към Министеръта на външните работи на Република България Национален конкурс за студентско есе през юли 2009 г.

По-голямата част от тези принципи и ценности са заложени в Статута на Съвета на Европа, който се оказва притегателен център за почти всички европейски държави, като тази негова амбиция може да бъде разкрита още в чл.1 от Статута, където е записано, че “целта на Съвета на Европа е да постигне по-голямо единство между своите страни членки ...” .

Към днешна дата държавите, членуващи в СЕ, са 47. Сериозната крачка, която прави вече 60-годишната организация, е свързана не само с извеждането на възвишени ценности и идеали, не само с прокламирането на възход и благоденствие за Европа, но и със създаването на реално приложими международни актове като Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи (ЕКПЧ). Освен това се стига и до откриването на институционални механизми за постигането на тези цели, като тук може би трябва да се изведе на преден план работата на Европейския съд за правата на човека (ЕСПЧ).

Тази нова и немислима в миналото юрисдикция позволява на отделния човек да защити своите права, своите свободи и разпоредбите на ЕКПЧ се оказват не само каталог, но и едно реално защитимо основание на всеки, който счита правата си за накърнени, да иска справедливост и то не от националния съд, а от съда в Страсбург. По този начин Съветът на Европа не само си поставя като основна цел гарантирането на правата на човека, но и успява да заличи националните граници, да зачеркне ограничения националистически светоглед, когато става дума за свободата на личността и за правата на човека, без които съвременна Европа би била съвършено различна.

Разбира се трябва да бъдем далеч от мисълта, че Съветът на Европа би могъл да бъде изведен пред скоби, да бъде поставен над другите организации, създадени за решаването на сходни задачи, а напротив – той успява да си сътрудничи с другите субекти на международното право и да привлича нови страни към своята дейност. Един от основните партньори в това отношение безспорно е Европейският съюз, особено когато става дума за образование, култура, права на човека или за утвърждаване на регулативната роля на международното право. Показателна е Третата среща на високо равнище във Варшава от 16-17 май 2005 г., когато представителите на страните членки на Съвета на Европа за пореден път потвърдиха желанието си ЕС без излишно отлагане да се присъедини към Европейската конвенция за правата на човека и основните свободи, затвърждавайки вярата си в ценностите, заложени в нейните разпоредби.

В този смисъл Съветът на Европа и Европейският съюз не само не се конкурират, формулирайки сходни принципи, в това число принципите на демокрацията, утвърждаването на човешките права и основните свободи, ролята на правото, но и успяват да установят тесни

контакти помежду си, като огледално противоположни са може би единствено абривиатурите им (СЕ и ЕС).

Съветът на Европа, съвместно с институциите на ЕС и най-вече с Европейската комисия (ЕК), в сериозна степен допринесе за приобщаването на постсоциалистическите страни от Източна Европа към модерния свят на Запада. За да подпомогне укрепването на по-младите демокрации, Съветът осъществяваше постоянно наблюдение за състоянието на демокрацията, правата на човека, свободата на словото и печата, правата на малцинствата, функционирането на съдебната система. До 1999 г. под подобен мониторинг бе и България, след което бе установено, че страната притежава достатъчно стабилни демократични традиции, за да позволи това на Европейската комисия да започне преговори с България и в крайна сметка да се стигне до членство в Европейския съюз през 2007 г.

Ето защо топлата връзка между сградите на Съвета на Европа и Европейския парламент в Страсбург би могла да бъде възприета като една своеобразна символна проекция на наистина близките отношения между “голяма” и “малка” Европа. Същественото място, което заема Съветът на Европа в институционалната европейска архитектура не бива да се свързва единствено със съвместната работа с ЕС. Не по-маловажни са контактите на Съвета на Европа с Организацията на обединените нации (ООН). Плодотворно е сътрудничеството им в областта на борбата с расизма, човешките права, правата на малцинствата, миграцията, международната престъпност и пр.

Сериозните усилия на Съвета на Европа не остават само пожелателни. Голяма част от идеите биват материализирани в редица международни актове. Безспорно Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи от 1950 г. е едно от основните юридически и политически достижения (а защо не и морални?) на Съвета на Европа. Но дело на Съвета са и други важни актове като Конвенцията за защита на националните малцинства от 1950 г., Конвенцията за забрана на смъртното наказание от 1983 г., Конвенцията за защита на тероризма, както и не дотам известни актове като Конвенцията за защита на животните при умъртвяване чрез електричество, Конвенцията за ландшафта.

Внимание, когато става дума за защита на правата на човека, заслужава Европейският съд за правата на човека. Тази наистина ефективна институция за времето на създаването си юрисдикция дава възможност не само да бъдат на практика защитени принципните положения на Европейската конвенция за защита на правата на човека, но и предоставя възможност на всеки от близо 800 млн. европейци да прецени дали са нарушени правата му и ако счете, че е налице такова нарушение – да

сезира Съда и да осъди родната си държава за неспазване на Конвенцията.

По този начин правата на отделния човек, на човека като личност, биват поставени над националното разделение на Стария континент. И това се случва в същото столетие, в което бе пролята кръвта на милиони европейци. Когато една държава или неин орган си позволи да прекрачи нормите, които самата тя е възприела чрез ратифицирането на Конвенцията, именно ЕСПЧ е не само оправомощен, но и задължен да защити отделния човек, независимо от неговата националност. Огромните загуби, които ежегодно търпят държавите вследствие на решения на Съда в Страсбург, могат да послужат от една страна като недвусмислено доказателство, че тази институция наистина работи, а от друга страна – и като допълнителен стимул на европейските държави да вземат работещи решения по отношение на разпоредбите на ЕКПЧ.

Мястото на Съвета на Европа в институционалната европейска архитектура е отчетливо не само във връзка с амбициозните проекти на Съвета съвместно с други международни организации. То не спира дотук. Съветът поддържа ползотворни контакти с близо 400 международни неправителствени организации и по този начин възпроизвежда не само позициите на страните членки, но дава възможност да се чуе гласът и на гражданското общество.

Съветът на Европа е съществен фактор както на Континента, така и в световен мащаб, когато става дума за утвърждаване на принципите на демокрацията и на правата на човека. Това проличава в отношението, което има организацията във връзка с нарушенията на тези принципи, дори когато това се случва отвъд пределите на Европа. Така например през последните няколко години Съветът на Европа нееднократно публично изрази позицията си по въпроси като премахването на смъртното наказание в Ню Мексико, конфликта между Израел и Палестина и операциите в ивицата Газа, екзекуциите в Япония и САЩ и т. н.

Ето как за шест десетилетия Съветът на Европа бавно, но сигурно извървява своя път, без дори за миг да се е отклонил от идеалите, ценностите и целите, които така упорито преследва. Това може да бъде потвърдено и от думите на генералния секретар Тери Дейвис: “Съветът на Европа извървя дълъг път от основаването си през 1949 г. Днес той обслужва 800 млн. души в 47 страни, но основните му принципи са неизменени – демокрацията, правата на човека и качеството на живот на европейците са сърцето на нашата дейност. Към днешна дата тези ценности са застрашени от нови опасности – тероризъм, антисемитизъм, расизъм, организирана престъпност, корупция, трафик на човешки същества.”

Присъединяването на Република България към Европейския съюз не бива да се разбира като обезсмисляне или дублиране на членството ѝ в Съвета на Европа. Участието в дейността на Съвета на Европа продължава да е една от приоритетните задачи на външната политика на българското правителство в условията на променена институционална архитектура на европейския континент. Сътрудничеството със Съвета на Европа трябва да бъде насочено към подобряване на приложението на Европейската конвенция за правата на човека на национално ниво, участие на гражданското общество в сътрудничеството със Съвета на Европа, продължаване на процеса на привеждане на българското законодателство в съответствие с европейските стандарти.

Приоритетите, които извежда Съветът на Европа в своята работа, се оказаха основополагащи ценности за модерното развитие на следвоенна Европа. Извеждането на демократичните принципи, гарантирането на човешките права и свободи се превърнаха във фундаменти на европейската цивилизация, принципи, безусловно следвани от Съвета не само чрез високопарни декларации или бляскави конференции, но и чрез наистина резултатна работа на институции като Европейския съд за правата на човека в Страсбург.

Не е случаен дори и броят на звездите, изобразени на Европейския флаг – библейското число 12. Въпреки че дузината символизира философската концепция за завършеност и хармония, работата на Съвета на Европа никак не е завършена, а свършеното дотук трябва да даде допълнителен заряд за постигане на още по-високи резултати. А тази задача никак не е лека, никак не е безпрепятствена. В този смисъл 60 години може би са малко. Но положените усилия си струват. Струват си и усилията, които тепърва ще бъдат положени. Защото, както казваше Левски: “Всичко зависи от собствените ни задружни усилия!”